

malibus est commode et saluti, quale fuit aquas ecerne a terra, ut in ea degener viventia; ac dividere mare rubrum, ut per illud transentes Hebrei liberarentur a manu Pharaonis persequentes, et salvarentur.

Alter Palacius: Quia, inquit, aquæ a Deo concluse alvei maris et fluminum, in iis non stant invite, sed sponte sua; hinc in precepto Domini placor fit et beneplacitum; nam aquis beneplacit sic ad preceptum Domini stare. Neque rursus quia stant, minuitur ejus salus, immo aqua salve ac integræ manent, ac si juxta speciem natum fluenter: sic pariter cum Dei precepto suspenditur piorum felicitas, ne more solito fluat, pī felicitatis impedimentum boni consultant, scientes id sibi non in minorem, sed in majorem salutem cesserum. Verum hic sensus mysticus potius est, quam literalis. Unde Rabanus eumdem affert pro mystico.

24. OPERA OMNIS CARNIS (id est hominis qui carne et anima constat) CORAM ILLO, ET NON EST QUIDQUAM ABSCONDITUM AB OCULIS EJUS. — Syrus: *Opera omnium rituum carnis coram eo, et non est qui abscondatur a conspectu eius.* Celebravit Dei bonitatem et omnipotentiam: nunc celebrat omniscientiam, tamque inclecat hominibus, quia nullus major illi est stimulus ad bene agendum, et peccata evanundum, quam scire et cogitare se omnia agere in conspectu Dei iudicis et vindicis, qui omnia conspicit, singulare est iudicaturus, et bona premiaruntur, mala vero accerimur puniuntur, iuxta illud Boëti: « Magna nobis injecta est necessitas bene agendi, quia in conspectu iudicis euncta cernentis omnia agimus. » Nihil enim in cubiculis, nihil in latribus, nihil in tenebris, nihil in cordibus et mentibus est absconditum ab oculis ejus; sed omnia etiam abditissima et secreta prævidet lucidissimus Dei oculus, neque tantum praesentia, sed et præterita ac futura.

25. A SECULO ENIM USQUE IN SECULUM RESPICIT. — Graece ἵκειται, id est respicit, scilicet ab eterno; Deus enim in sua eternitate permanens et constans, omnes temporum differentias, et quecumque in eis geruntur, quasi coram se gerantur, asperit et intuetur. Alerniitas enim est centrum circa quod omnia tempora voluntur. Sicut ergo, qui in axe rotæ consistit, videt circum se volvi omnes rotæ partes: sic et Deus in axe eternitatis sive consistens, videt circum se volvi omnes partes temporis. Et sicut qui in alto monte consistit, videt omnia quæ infra circa montem fiunt.... Vide dicta cap. xxxii, 27.

Porro Deus non ita a seculo in seculum respicit, quasi omnia etiam præterita et futura reaferint sint praesentia eternitatibus, in iliaque etiam nunc realiter existant, elque coexistant: ut intuitu ea videtur Deus, ut nonnulli Theologi opinantur. Quomodo enim præteritum quod fuit, et amplius non est: et futurum, quod erit et nec-

dum est, potest nunc existere realiter esseque præsens eternitati? sed quod objective omnia sint Deo praesentia, quodque Deus tam perfecta præterita et futura videat objective, quam perfecte praesentia videt intuitiva.

QUARE NIHIL EST MIRABILE IN CONSPETU EJUS, — tum quia ipse, sicut sua eternitate transcendit omnia tempora, sic sua potentia transcendit omnia possibilia et factibilia, ac sua scientia transcendit omnia sciencia et cognoscibilia; tum quia omnes creature respectu Dei sunt instar vermiculi, immo minutissimi puncti; tum denique quia admiratio oritur ex eo quod videatur effectus, cuius non videtur causa, inquit Aristoteles. Unde ab admirari ceperunt homines philosophari: Deus autem omnes rerum causas non tantum cognoscit, sed et ordinat ac procurat: unde nihil miratur. Sic et sapiens et magnanimus, qualis erat Cyrus, inquit Xenophon in *Cyropaedia*, nihil miratur: pueri vero et rustici omnia mirantur.

Secundo, « nihil est mirabile, » id est difficile et arduum, « in conspectu ejus. » Est metalepsis; quod enim difficile est et arduum, hoc est mirabile. Unde utrumque significat Hebraicum נֹזֶה pale. Quocirca Tigurina verit: *Ei patet opera universe mortalitatis, nes datur oculus ipsius fallere; ali: Nec licet occultari ab oculis ejus; ali: in eum prospicit; ali: inspicit, vel interrogat; nec quidquam conspectu ejus mirum est;* Syrus: *sive parum, sive multum, coram eo; sive robustum, sive durum, coram eo.*

26. NON EST DICERE: QUID EST HOC, AUT QVIS EST ISTUD? OMNIA ENIM IN TEMPORE SUO QUERENTUR. — Solent homines ignorantes, curiosi et superbi mirari et judicare nonnulli Dei opera, quorum ipsi causam, usum et finem non intelligent, quasi inutilia, supervacua, immo impertinentia. Unde dicunt: « Quid est hoc? aut quid est istud? » q. d. Quis est hujus vel rei iustus usus et finis, quid commodi huc istud affect? Refundit eorum ignorantiā, curiositatem et fastum hic Siracides, causamque subdit: « Omnia enim in tempore suo querentur. » S. Hieronymus, in cap. iii *Eccles.*, legit, « requiruntur, » scilicet ad suis usus, cum iis opus erit. Unde Graeca habent: *Omnia enim ad usus ipsorum creata sunt,* q. d. Omnia sum habent usum, et ad eum suum tempore quo illi opus erit, requiruntur. Hinc et S. Augustinus, quest. II ad *Simplician.*, legit: « Collaudemus canticum, et non dicamus, Quid hoc, quid hoc? omnia in tempore suo (ad tempus suum, quo eorum usus erit necessarius) creata sunt. » Idem tamen Augustinus, in *Speculo*, legit ut Noster: « Omnia enim in tempore suo querentur; » Tigurina: *Nil est cur quis dicat, Quid hoc est? aut quoniam hoc? ali: quoniam hoc? Graeca enim est;* q. d. id est ad quid? omnia enim in usus suos creata sunt.

Secundo, *to querentur per metalepsin accipit*

potest cum Jansenio pro cognoscatur, vel declarabuntur, ac cognita comprobabuntur, ut ait vers. 40, q. d. Omnia suo tempore cognita et manifesta erunt, ad quem usum a Deo creata sint; et si is hominibus modo incognitus sit. Simili metalepsi « quererere » sumitur pro quæsum invenire, et « interrogare » pro interrogandi respondere; vel interrogatum cognoscere, ut *Psalm. x:* « Dominus interrogat justum et impium; interrogat, » id est interrogando cognoscit, vel tam plene cognoscit ac si omnia interrogasset et examinasset. Et cum ait S. Petrus, epist. I, cap. iii, 21: « Conscientia bone interrogatio, » id est, responsio vel declaratio. Vide ibi dicta: nam plura ibi exempla similia attuli.

27. BENEDICTIO ILLIUS QUSIC FLUVIUS INUNDAT. — Ha Romana. Addunt Graeca moderna, Jansenius et alii: *Et quonodo cataclysmus terram inebriavit,* q. d. Benedictio Dei instar diluvii terram bonis omnibus cumulat et inebriat. Unde Tigurina verit: *Banque fecundat velut inundatio.* Sed hec verba cum Romanis reificata sunt ad versum sequentem. Plane enim « cataclysmus, » id est diluvium tempore Noe peractum, representat iram Dei, que sequitur, non autem ejus beneficium. Tigurina: *Aspiratio ejus terram quasi fluvius operit;* græce est κύα, id est benedictio, id est beneficentia, qua Deus terræ aspirat. Significatur abundantia beneficentie divine in terra, quod instar fluvii exundans terram beneficiis suis obruit, dum ex ea tot genera herbarum, arborum, florum, fructum, animalium et hominum producit, ali: conservat, propagat; quo facit, ut terra sit blanda mater et nutrit omnium viventium. Benedictio Dei, ait Palacius, est velut perennans fluvius a throno Dei usque in centrum terre decurrens, ac omnia completes, irrigans, fecundans, aliens, gubernans, promovens. Unde Syrus verit: *Benedictio ejus sicut fluvius fuit,* id est perfluit, affluit, influit.

Porro Siracides proprie loquitor de benedictione num temporali, tunc spirituali, quam Deus ubertim instar fluvii effundit in fideles et pios, sicut iram instar cataclysmi effundit in infideles et impios, ut ipsi subiungit, iuxta illud Christi: « Qui habebit ex aqua, quam ego dabo ei, fieri in eo fons aquæ salientis in vitam eternam, » Joan. IV, 13; et cap. vii, 38: « Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ viva. » Ha Rabanus.

Amagogice: Benedictio beatitudinis in Beatos effunditur a Deo instar fluvii aque vita, splendidi instar crystalli, procedens de sede Dei et Agni, qui irrigat lignum vite, ut fructum proficer per singulos menses, Apocal. xxii, 1. Vide ibi dicta.

28. QUONODO CATACLYSMUS ARIDAM INEBRIAVIT: SIC IRA IPSIUS GENTES, QUE NON EXQUIRERUNT EUM, HEREDITABIT. — Haec dispungunt et nocturnum Biblia Romæ emendata, et passim Latina correctiora, hoc Graeca, at dixi, priorem partem referant

vise omnibus dulcedinem misericordie praerogat: in nocte vero extremitate judicii omnem ire amaritudinem in imios ejusculabitur.

29. QUONODO CONVERTIT AQUAS IN SICCITATEM, ET SICCATA EST TERRA: ET VIX ILLUS VHS ILLORVM DIRECTE SUNT: SIC PECATORIBVS OFFENSIOES IN IRA EIS. — Ita Romana, siest Greca huc combinet cum posterior parte versus praecedens, hoc modo: *Sic ejus iram gentes horribilabunt, sicut convertit aquas in saluginem: vix ipsius recte sunt sancti, sicut iniquis offendicula;* Tigrinav: *Ita (que non coluerunt eum) gentes iram ejus percipiunt, ut aquas convertit in siccitatem, etc.* Hebreum enim *misericordia melecha,* et Greco *duo proprii significati saluginem, et terram siccaginem: sed abusive significat terram siccam; quia terra est terra saluginea, sive salina, puta locis aridis ex ejus terra colligitur sal.* Nam, ut ait Plinius lib. XXXI, cap. vii: *Omnis iura, in quo reperitur sal, steriles est, nihilque gignit.* Sal enim terram exsiccat: ad generationem autem opus est humore.

Igitur Greca habet hic duas disparatas sententias, ac priorem se exponit Jansenius: *Ira Dei, inquit, ejusque severitas et ultio in gentes incredulas comparatur conversioni aquarum in siccitatem; vel, ut habent Greca, in saluginem, hoc est, cum Deus misericordia, ubi erat aquarum copia, fiat sceleris et sterilitatis: quia in eis quibus Deus irascerat, sublati omnis gratia ejus humore, maxima sit sceleris, et ad bonum aliquod proferendum sterilitatis. Itaque his sententias, sicut sequentibus, ostendit, quomodo differenter se Deus habeat erga electos et reprobos, quamque sit effexus tum beneficium, tum severitas, misericordia atque justitia.*

Noster vero Vulgatus interpres aptius duas sententias in unam conjunxit. Quam primo Rabanus exponit de cataclymso, sive diluvio, de quo sermo praecepit, q. d. *Quonodo post diluvii effusione aquae ibant euntes et redeuntes, ut iterum appareret arida, et terra fructus suos germinaret: ita etiam post extinctionem impiorum data est facultas electis Dei, ut prefereret fructus honorum operum.* Quod autem dicit via Domini via illorum esse directa, ostendit reditus illius secundum merita ipsorum esse dispensatas. *Vix enim Domini sunt judicia ejus: vix autem hominum opera illorum.* Unde Dominus (qui justus est in omnibus viis suis, et sanctus in omnibus operibus suis, et reddit unicuique secundum operam sua) custodiit omnes diligentes se, et omnes peccatores dispersit. *Secundo,* aptius Lyranus et Palacius haec sententia referunt ad transitum Hebreworum per mare Rubrum a Deo divisum, quod deinde in suum alveum, reddens meritum sequentes et persecuentes Egyptios, de quo sermo praecepit vers. 22 et 23. *Sensus ergo est, q. d. Sicut vix convertit mare Rubrum dividendo illud in duas (vel, ut illebrei tradidit, in duodecim, juxta numerum quadraginta tribuum Israel), ut qualibet tribus per-*

illud sum habet propriam viam et semitam partes, ac medium alveum secando, itaque terra alvai, per quem transiit erant Hebrewi, siccata est; *quo factum est, at vix illae Dei, quas in mari aperuit Hebrewi tibi liberis et ipsi, essent directe,* grace *et iusta, id est recte, plane et commode, ut scilicet per eas directe, plane et commode transiret in terram adversam, itaque effugerent manus insequentes Pharaonis: *sicut ex parte peccatoribus offensiones in in ejus, et supple, existent parates sunt: quia scilicet Egyptii insequentes Hebrewi offendierunt et impegerunt in eadem mari Rubro, dum in hebrei revolvi super eos aquas maris, isisque eos mersi et absorpsit. Idem facit et faciet carceris peccatoribus, præserit in die judicii.**

Significat Deum eadem re quasi instrumentum ad liberandum pios, et ad castigandum impios, sicut in mari Rubro liberavit Hebrewos et mersi Egyptios, ac sicut eadem concione vel miraculo convertitur unus, induatur alter. *Unde Greca sic habet: At vix circa vobis inveniuntur, tunc et in qua veritate.* Quod Complutensis et Romana sententia sunt: *Vix illius sancti recte vel directe, sic iniquis offensiones.* Noster pro *recte,* id est *sanc-* tis, legi *et iusta,* id est *recte,* *illorum,* scilicet piorum, puta Hebreworum, qui sice pede Deo ducere transierunt mare Rubrum. Hoc enim suppositum velut ex circumstantiis notum, et ex materia celebre more Zecubroni Siracides subaudientem relinquit: *Opponit enim pios impios, ut in istos Dei misericordiam, in hoc Dei iram et vindictam ostendat.* Unde Syrus: *Vix iustorum directa sunt in conspectu ejus, etiam iniqui ipsae retrahuntur;* Tigrinav: *Vix ipsi plane sunt sancti, ita injustis subversi; ali: Vix ipsius recte sunt sancti, et iniquis offendicula;* hinc enim proprie sunt *procedunt.* Haec sententia multis modis acceperit.

Primo, proprie die Hebrewi in mari Rubro, ut dixi, q. d. *Via maris Rubri directa, id est pervia, plane, commode et salutares fuerunt Hebrewis pios, quia illi dederunt refugium et salutem;* *et deinde vero Egypti impisi fuerunt offendicula, quia in eis cornerunt et submersi sunt.* *Ezopus, ut ferunt, obambulans rogatus a magistratu qui pergeret, respondit se innoxiore. Cumque magistratus irrisus se astimauit, indigne id ferret, eum in carcero concepit. Tunc Ezopus: *Si iam bene iugiter nescie me dilectebam quo irem; nesciebam enim quid in carcere illius essem.* — Ita nesci homo quo vadat, idcirco roget Dominum cum Psalme: *Perfici gressus meos in semitis tuis, ut non moveantur vestigia mea,* *Psal. xvi, 5.**

Secundo, ut *recte* accipias: moraliter, q. d. *Vix, id est præcepta, consilia, judicia et providenia Dei, sanctis videtur essa recta et æqua, quia sentiunt se illi dirigi rectissime ad salutem;* *contrariae eadem peccatoribus videtur esse iniusta et distorta, quia eis sunt scandala et offensioni: illa enim violando, vel illis ohmurus uerendo.*

corrunt in mortem presentem et æternam: in quo patet ira divina extensa super eos. *Hoc est quod ait Osce cap. xiv, ult.: Recta via Domini, et justi ambulant in eis: prevaricatores vero corrunt in eis.* — Ita Jansenius: *Vix, inquit, Dei pios sunt recte, sic peccatoribus sunt offendicula, hoc est, piis placet via Domini, easque approbat, at sedem via Domini displicant peccatoribus, eisque offenduntur, et in illis impungunt. Dicunt ergo quod via Dei sunt directe, hoc est recte, via honorum, quia ipsi suis actionibus suaque vita declarant se probare vias Dei. Hoc est et mandata ejus, quae hominibus præcepit, et universa ejus facta atque judicia, quibus mundum gubernat, dum ei sedulari sine murmurando obedienti prestant. Peccatoribus autem via Domini sunt offendicula et scandala, quia impungunt et in ejus mandata, quae ipsi majoris lapsus sunt occasio, et in illius facta atque judicia, contra quae murmurant tanquam injusta. Id autem fieri in ira ejus, nimis quod ejus gratia destinuantur, qua de his que bona sunt recte sentire valerent.*

Tertio, via Dei sancti sunt *recte,* id est, prudentes et prosperae; quia eos prudenter dirigunt ad felicem exitum, eosque prosperant, felices et beatos efficiunt; ac vero eadem impisi sunt torta, quia illi, cum sint imprudentes, se suaque secundum eas prudenter dirigere nolunt, ideoque eos miseros et infelices efficiunt, suntque eis occasio ruine in mala presencia et æterna. Igitur via, id est, leges et judicia Dei plus videntur recte, impisi curva et torta: *primo,* quia pios sunt plane et salues, impisi ardute et difficiles; *secundo,* quia pios widenere aqua et sancte, impisi iniquae et tyrannicae; *tertio,* quia pios sunt prosperae et felices, impisi noxiae et infelices, adeoque scandala et offendicula, per quae cadunt et ruunt in mortem et gehennam. *Diligentibus* ergo *Deum omnia cooperantur in honum, Rom. viii, 28,* aut non diligentibus omnia cooperantur in malum, ait S. Augustinus. Mala ergo bons sunt bona, mala vero mala. *Sic crux Anani ipsi fuit crux, quia in suspensiis fuit;* Hebrewi vero fuit salus et vita, *Esther. vii, 40.* Tam solers, tam potentes, tam efficaces est providentia Dei. Unde S. Augustinus, *Eucher. cap. c.:* *Magna, inquit, opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus, ut miru et incibilu modo non fiat, præter ejus voluntatem, quod etiam contra ejus fit voluntatem;* *quia non fieret, si non sineret: nec utique nolens sint, sed volens. Nec sineret bonus fieri male, nisi omnipotens etiam de mali facere posset bene.*

30. BONA BORIS CREATA SUNT AB INITIO, SIC NEQUISSIMA BONA ET MALA. — Greca delecto *bona et mala*, sicut habent: *Bona bonis creatu sunt ab initio, ut peccatoribus mala.* *Nequissima enim Noster vocat peccatores, partim quia superlativum per metonymiam ponit, propositivo, nequissimos, scilicet pro nequam; partim quia peccatum in*

summa significant, q. d. Inter necessaria vita hominis constat aqua, igne, terra, sale, simili frumentis, lacte, sanguine uororum (id est vino), oleo, vestitu; Syrus: *Primum omnium eorum que non necessaria sunt vita hominis, aqua, et ignis, et ferrum, et sal, et tritica, et adeps, et lac, et mel, et uovo, et uinum, et olearum, et operimentum, et vestis.* Sic cap. xi, 3, dixit de spe: *In initium, id est prim-*

cipatum, primas, « dulcoris habet fructus illius, » quia mel est dulcissimum, et inter dulcia primas obtinet.

Porro, hec decem homini necessaria, non simpliciter (nam mel, uva, oleum non sunt absolute homini necessaria), sed secundum quid, id est, opportune valde et utiliter (unde grecē εἰδίς, id est indigentia; usus, necessitas, commoditas, utilitas, p̄tia res qua ep̄s est ad usum) esse liquet. Nam aqua et ignis ad coquendum, calefaciendum, bibendum, lavandum, etc. sunt necessaria; ferrum ad solidandum, compaginandum, fabricandum.

Audi Plinii, lib. XXXIV, xiv, qui cum ferrum vocasset optimum pessimimum vita instrumentum, causam subdit dicens: « Siquidem hoc tellurem seindimus, serimus arbusta, ponimus pomaria, vites equalore deciso anno omnibus cōgimus juvenescere: hoc extrusum tecta, cedimus saxa, omnesque ad aliis usus ferrum ultimur. Sed eodem ad bella, cedens, latrocina non cominus solum, sed etiam missili volucrūque nunc tormentis excuso, nunc lacerti, nunc vero penitato: quam sceleratissimum humani inueniī fraudem arbitror. Siquidem ut oculis morte perveniret ad hopinem, alitem illam fecimus, pennasque ferro dedimus. Quamobrem culpa ejus non naturae fiat accepta. Idem, cap. xv, docet et ferro fieri medicinas, quibus alopecia, podagra, profluvia, fistulae, hemoroides, pluresque alii morbi curantur. Porro Cassiodorus, lib. I Varior. epist. 30, primum ferrī, puta ferreorum armorum ad usum bellī, autem certe Belum, indeque dictum bellum, cum prius pugni certaretur, unde nomen pugna.

Sal necessarium est, ut panis et herbie condiuantur; que aliquo essent insulsæ et noxiæ. Unde illud celebre citatum a Plinio, lib. XXXI, cap. ix: « Tots corporibus nihil est utilius sal et sole; » et cap. vii: « Quin et pecudes, inquit, armentaque et jumenta sale maxime sollicitantur ad pastum, multo largiore lacte, multo quoque gradu etiam in caseo date. Ergo vita humani sine sale nequit degere, adeoque necessarium elementum est, ut transierit intellectus ad voluntates animi quoque. Nam ita sales appellantur, omnisque vite lepos et summa hilaritas, laborumque requies non alio magis vocabulo constat. » Mirum est, quod viri graves mihi asserunt, Cozakos pro lege habere, ut abstinent sal, idque ad castitatem, ut vivant ἡρῷα et coelibes, totique vacent armis, nec cura uxoris et liberorum distrahanter. A sal enim, uti dicta est, ita et provenit Salacia. Sal enim, quia calidum et mordax, stimulat ad Venerem. Qua de causa Egyptios sacerdos cum essent castissimi, adeo sale abstinuisse, ut pane quoque insulso veserentur, tradit Plutarchus, lib. III Symposiac. quest. X. Qui et addit salē ab Homero divinum vocari, eo quod sal condimentum sit jucundissi-

mum, adeoque condimentorum omnium condimentum, eis suavitatem concilians; et quod utilissimum sit, omnibusque rebus humanis interveniat: « Etenim, inquit, ab hominibus ea que vulgata sunt, suisque per totum genus humanaū pervaduntibus, quam maxime divinitatis titulo dignantur, ut aquam, ut salē, ut anni tempestates. » Natura enim pene rebus omnibus salem immisicuit, ut alibi ostendit; tum denique quia sal res a corruptione conservat, et quodiammodo eternam, hoc autem est opus divinum. Hinc et Plato, in Timaeo, salis corpus diu aīnūm et sacram esse dicit. Hinc et Isidorus, lib. XVI Origin., cap. II, sal derivat a saliendo, quod in ignem injectum exsilat; aut potius a sole et sole, quod in salo, id est mari, vi solis coalescat et concrescat. Quocirca sal symbolum est sapientie, discretionis et prudentie, iuxta illud Christi, Marci ix, 49: « Habet in vobis sal. » Et omni victimæ adhibebatur sal, ut dixi Levit. II, 13; vide Pierium, Hierogl. XXXI, cap. IX et seq. Scriptis de salis usibus et encomiis libros quatuor Bernardinus Gomesius, Archidiaconus Saguntinus, atque initio lib. II: « Salem » vocat, « quoddam mense numen. » Quia, inquit, « hoc condimento non solum gustatui suavitas, atque ex suavitate voluptas aerecitat appetitum; sed et hi etiam, tum stomacho concoctio, tum in membra omnia ex concoctione digestio, atque universo corpori robusta consolutoria sanitas et firmitudo. » Ibidem, num. 7. salē vocat uberrimum nature fontem, et horrum bonorum. Numer. 18, sal majore, inquit, quam vinum hilaritate cor recreat et delectat, et perinde ac vinum cordi est vitalis. Nam iuxta Plinii aliorumque sententiam adversus serpentem morsus, qui recte cor petunt, diligenter admotus venenum omne antevertit et enecat. Num. 20, in salē iugante regiam inesse potestatem ostendit ex eo, quod Annibali sal et acetum saxa et rupe Alpum excavarit, ac per eam antea invias exercitum traduxerit. Num. 70, docet salem epulantibus temperantiae leges prescribere, ipsunque esse foedum et originem omnium condimentorum, eo quod admotus lingue gustuque mordeat, excite, siccat, astringet, contrahat, deterget et urat. Lib. III, num. 9, asserit salē esse magnam quandam mensem animam, imo salē esse quasi solem. Lib. IV, num. 48, ostendit Hispanos olim ea reverentia salē habuissent, ut religio eis fuerit ipsum digitis et salino excipere, gladiis ergo suis eum exciperint. Unde proverbium: « Salē cur manu exepis, qua virum (ali⁹ dicunt Mānum) non occideris? » Cum enim essent bellicosi, et a Mauris impeterentur, indignus cibo et sale habebatur, qui Maurum non occidisset. Hinc illud Livi de Cantabris: « Ferox gens, nullam vitam rad sine armis esse. » Denique num. 83, ostendit salē benedictio, quod ex decreto Alexandri I Pontificis aqua lustrali induit, fugari demones; quod illi-

rum fedissimam impuritatem lustrali aqua, crassissimam vero ignorantiam sale sapientiam mirabiliter revincamus. Denique veteres Asceci olim ad panem non aliud obsonium quam salē emebant. Unde illud Sisois Abbas, in Vitis Patr.: « Victorū monachi, panis et sal. »

Lac est cibus naturalis et quasi coevis homini; infans enim mox ut nascitur, sugit ubera matris, eaque agnelli, vituli, binnuli, ceteraque animalia: « Lac, » inquit Plutarchus, lib. De Sapiente tuenda, usurpandum pro potu non est, sed ut cibus, vim validam et ad nutriendum copiosam habens. »

Panis similagineus, grecē simile frumenti, puta ei simila et farina, est communis hominum cibus; panis enim confirmat cor hominis.

Mel ad innumerous valet usus, » ait Plinii, lib. XXII, cap. XXIV: « Aculeos et omnia infixa corpori exalbita, tubera distracta, dura concoquiti, dolores nervorum mulcet, ulceraque jam desperantia cicatrice includit. Mellis quidem ipsius natura tali est, ut putrefacere corpora non sinat; jucunda sapore atque non aspero, alii quam salis natura. Faeculæ, tonsillæ, anginae, omnibusque oris desideris utilissimum, arescentisque in febris lingue. Jam vero peripneumonici, pleuriticæ decouctum; item vulneribus a serpente percuti. Et contra venena fungorum. Paralyticis in mulo, quanquam sue mulso doles constant. Mel auribus instillatur cum rosaceo; lendeat et feda capitis animalia neeat. Usus despumati semper spior, stomachum tamen inflat, bilere auget, fastidium creat, et oculis per se intile aliqui arbitrantur. » Porro Plutarchus, lib. VII Symposiac. quest. III, docet mellis innum, vini medium, oleum summum esse optimum, causamque assignat. Idem Plinii, lib. XI, cap. xiv, mel vocat nectar divinum: « Non alia, ait, suavitatis, visque mortalium malis a morte vocandis, quam necarit divini. » Paulus ante: « Medicamenta, non mala, gigantibus, oculis, ulceribus, internisque visceribus dona celestia. »

Boitus ure, seque ac sanguis ure, ut habent Graeca, valde confortat, exilarat. Oleum est cibus, lux et medicina. Vide S. Bernardum, serm. 43 in Cant.

Vestitus tegit nuditatem, et tuerit corpus a frigore et aeris injuriis.

Nota: hic non nominatur carnes, ova, pisces, nec in Latina Vulgata vinum; quia haec non sunt necessaria ad vitam. Unde usque ad diluvium illi abstinuisse videntur homines, ut dixi Genes. IX, vers. 3, ac tantum comedisse botros, fructus, lac et mel. Ea fuit prisorum frugalitas. Ita S. Gregorius Nazianzenus vivebat pane, aqua et sale. Ad eum Carm. IX.

Brevis atque voluptas
Erumpens multas comites habet. At mihi cordi
Est panis rigidus, mihi grata obsonia prebet
Et purum, simplex, nullaque instructa labore

Mensa, dein latices mihi sobria pocula ridentur.
Ha mihi divitiae summe, Christusque salutis
Auctor, qui nostras velit ad sublimia mentes.

Et S. Bernardus, serm. 66 in Cantic.: « Abstine a vino, quia in vino luxuria est: aut, si infirmus sum, modico utor, juxta consilium Pauli. Abstine a carnibus, ne, dum minis autrūnt carnem, simil et carnis nutriti vitia. Panem ipsum cum mensura studebo sumere, ne onerato ventre stare ad orandum tedeat, et ne impropter etiam mihi Propheta, quia panem meum comedenter in saturitate. Sed ne simplici quidem aqua ingurgitare me assuecam, ne disleuis ventris usque ad fistulationem pertingat libidinis. » Idem, epistola ad Robertum nepot.: « Prudenter, inquit, sobrieque conversanti, satis ad omne condimentum sal cūm fame. » Idem, in Formula vita:

« Scut ad crucem, inquit, sic accedas ad cibum, et id nonquam volupiate, sed necessitate pascaris: et fames, non sapor provoco appetitum. » Idem S. Anachoreta ad cibum non adhibebant nisi panem, aquam et sal. Idem erat penitentium cibus. Unde XXXIII, quest. II, cap. VIII, Stephanus V Papa Aistulfo, qui uxorem occidet, inter alia hanc quoque penam injungit: « Ut omnibus diebus, inquit, quibus penitire debes, vinum et siceram non bibas: carnes unquam comedas, præterquam in Pascha et in die Natalis Domini: in pane et aqua et sale penitentiam age. »

Mystice, decem dobitus et virtutibus inchoatur, conservatur, promovetur et perficitur vita spiritalis. Nam primo, aqua est baptismus et compunctio lacrymarum. Secundo, ignis est spiritus, etc., ejusque charitas et zelus, quem Apostoli et fidelibus inspiravit in Pentecoste. Tertio, fermentum est patientia et constanza, quae necessaria est ad inumeros hujus vita labores et arumnas fortier et constanter superandas; ferrum enim omnes mallei tunsonier fortier et constanter patitur, ut illi non pulchrum efformetur. Idem videunt Gentiles, qui Herculem formavere a ferro. Unde Plinii lib. XXXIV, xiv: « Est in eadem, inquit, ubi (Thebis) ferreas Hercules, quem fecit Alcon, laborum Dei (Herculis) patientia induxit. » Patientia ergo Herculem fecit Deum. Quartu, sal symbolum est discretionis, quae instar salis omnis facit sapida, cum sine ea omnia sint insipida et insulsa. Unde Christus: « Habet in vobis sal, » Marci ix, 49. Quinto, lac est innocentia, simplicitas, morumque candor, iuxta illud Isaiae vi, 18, de Christo parvulo: « Butyrum et mel comedet. » Et illud S. Petri, epist. I, cap. II, 2: « Sicut modo geniti infantes, rationabiles, sine dolo lac concepiscote. » Sexto, panis est Eucharistia, qua, ut ait Christus, Joan. VI, nutritur anima in vitam eternam. Septimo, mel est castitas, quia mel a castis apibus producitur; et oratio, quæ a Deo impetrat celestes consolationes et bona omnia, sicut mel a celo depluit, estque suavissimum. Octavo, botrus uvae est memoria passionis Christi,

que nos corroborat, contra omnia mala, et ad omne bonum confortat: in ea enim Christus presens et calcatus omnem pro nobis effundit sanguinem, sicut uia pressa et calenta in torculari omne animum effundit vinum. *Nemo*, oleum est misericordia, eleemosyna, omnisque beneficia. *Dextro*, vestimentum est modestia, que omnes virtutes jam dictas quasi vestes conservat, ornat, et perficit, faciebat ulis conspicuas, ut easdem immitentur et induant. Hic est ergo decalogus virtutum, regae ac preceptorum Dei, in quo salus et perfectio nostra consistit.

Paulo alter ille Alvarez de Paz, lib. II, part. I De Mortificat. : « Ad vitam spiritalem, ait, necessaria est aqua compunctionis, qua humerum; ignis Spiritus Sancti, qui ascendatur; ferrum tribulationis, quo domenur; sal mortificationis, quo a putredine servemur; lac puritatis, quo exornemur; pauci virtutum, quo sustinemur; mei consolations, quo roboremur; botrus zeli, quo bona adepta custodiamus; oleum cheritalis, quo emolliamur; et vestimentum gratiae, quo operiamur. »

Sic fere et Hugo. Huc fact illud: S. Gregorii magnificus de S. Augustino modeste et humiliante, quod sequitur scriptus sententis, epist. 52, lib. VIII: « Si delicioso cupitis pabulo saginari, B. Augustini opuscula legite, et ad comparationem similaginis illius nostrum furfure non queritis. » Sapiens est, qui e scriptis librisque Doctorum pollicetur, furfure colligit, furfure relinquit.

Hec omnia sanctis in bona, sic et impis et peccatoribus in mala convertentur: — « In mala, » tum culpe, quia creaturæ Dei abundantur ad luxuriam, gulam, superbiam, et cetera; tum peccata, quia per quæ quis peccat, per hæc et punitur; tunc sepi in hac vita, et semper in futura. Quot enim impi perirent, perirent et peribunt aqua, igne, ferro, etc. In gehenna vero torquebit eos ignis, aliaeque creature, vel in se, vel in sui memoria. Torquent enim diuinitus mifice, quod creaturæ Dei abusi provocar in se iram Creatoris, et consequenter creaturarum omnium, et ideo ab omnibus crucientur et torquentur in gehenna. Hinc et in iudicio extremo omnes creature, quasi lictores astabunt Christi iudicij, ut insiliant reprobus, eosque affligant et plectant, juxta illud Sapient. v, 21: « Pugnabit enim illi orbis terrarum contra insensatos. Ibunt directe emissiones fulgurum, etc. Et a petroso ira plenius grandines, excandescunt in illos aquas, et flumina concurrent duriter. Contra illos stabili spiritus virtutis, et tanquam turbo venti dividet illos. » Unde Syrus verit: *Hoc bonis bona evadunt, et mali in malodictionem convertuntur.*

Hic sententia Siracida est illa Salomonis Sapient. XIV, 11: « Creature Dei in odium factæ (id est ab impiis conversæ sunt), et in tentationem animabus hominum, et in muscipulam podibus insipientem. » Unde Origenes, in cap. in *Ioseph*: « Peccatori, inquit, omnis creature hostis

est, justo serviunt omnia. » Antistropho vero est illa Platonis in *Theateto*: « Illum, ait, dico sapientem, qui ea cuiusnam nostrum videantur et sint mala, illorum natura commutata officiat et bona videantur et revera sint bona. » Unde concludit: « Quamobrem danda est opera, ut hinc illuc (ab humana societate ad divinam) quam certe fugiamus; fuga autem est, ut Deo, quam proximum fieri poterit, assimilemur atque conformemur: Deo autem non assimilari justitia et sanctitas cum sapientia conjuncta, » qua de causa ait Beata in *Proverbiis*: « Invocavimus Deus iugiter, ut voluntatem simul et facultatem bene agendi nobis prestare dignetur. »

33. SUNT SPIRITUS QUI AD VINDICATAM CREATI SUNT, ET IN FUREO SUO CONFIRMABANT TORMENTIA SUA. — Ita Romana. Iacet Jansenius et alii legant *flagella sua*; haec enim proprie significat grecum *πέρητα*. Sed eodem redit sensus. Syrus: *Sunt spiritus, qui ad retributions creati fuerunt, et in fureo suu mones eradicant.* Pergit ostendere quem impis bona adaptæ custodiamus; oleum cheritalis, quo emolliamur; et vestimentum gratiae, quo operiamur. » Sic fere et Hugo. Huc fact illud: S. Gregorii magnificus de S. Augustino modeste et humiliante, quod sequitur scriptus sententis, epist. 52, lib. VIII: « Si delicioso cupitis pabulo saginari, B. Augustini opuscula legite, et ad comparationem similaginis illius nostrum furfure non queritis. » Sapiens est, qui e scriptis librisque Doctorum pollicetur, furfure colligit, furfure relinquit.

Queres, quinam illi « spiritus? » Respondes: aliqui accipiunt ventos, procellas, typhones, coephophilas, presteres, turbines, grandines, fulmina, tonitrua, etc., quibus olim sub *Mose* etiam percepit Egyptum, et sepe percellit impensis provinciarum et regnum, juxta illud *Psalm. x*: « Phlet super peccatores laqueos: ignis, et sulphur, et spiritus procellarum, para calcis eorum. » Et *Psalm. cxviii*: « Ignis, grande, nix glacies, spiritus procellarum: que faciunt verbum ejus. »

Secundum et potius, per « spiritus » accipias angelos, tum bonus, qui sunt administrati divinae iustitiae, ideoque persecutus Sodomitas igne coeli, Egypcius decem plagis sub *Mose*, Assyrius quoque sub *Sennacherib*, *Isaiae* XXVII, 36, tum potius malos, puta demones; hos autem crevit, id est creatos a se, sed in peccatum prolapsos, deputavit et auctoravit carnifices et lictores hominum impiorum, ut eos castigent et puniant, juxta illud *Psalm. lxvii*: « Misit in eos iram indignationem sue; indignationem, et iram, et tribulationem, immissionem per angelos malos. » Sicut enim a rege carnarum presides, consules et magistratus: sic demones a Deo creati sunt vindicēs, carnifices et tortores impiorum. Vel proprio et crevit, quia licet primario et per se eos creavit ad bonum suum, et totius universi, secundario tamen et quasi per accidens, scilicet, si peccarent, ut prævidebat eos peccatores, trahit eos ad vindicatam impiorum. Ita Dionysius

Argo tum in hoc aere, inquit Paladius, tum in aquis, tum in terrarum cavernis, tum denique in inferno comituntur demones, qui impiorum hominum sceleris ut Dei ministri castigant; ut quibus voluntarie impiri se subdidierunt in culpa, et involuntarie subjecliantur in poena, ait Lyranus. Sic et Rabanus: « Postquam, inquit, homo a Deo conditus per diabolos suggestionem seductus est, juste in eis potestatem traditus est: quia dominii sui mandat transgrediens, inimici nefandi perversi suasionibus consenserit. Ita Deus omnipotens (qui est summe bonus, immo summum bonum, universorum ordinatum optimum) homines superbiens sub dominio superiorum angelorum subegit; ut ab ipsis correpti discent, quantum distat inter veri et plissimi dominii, et inter tyrannos crudelissimi servitum. »

Aitque haec est causa, cur diabolus subinde futuros eventus, v. g. morbos, mortes, neces per eos divinos, sagas et magos predicant, dicendo, v. g. illi, qui eos de sorte et morte sibi eventure consulti: Tu morieris aqua, tu igne; tu tali anno incides in febris, plihiis pestem; tu tali anno, tali modo morieris; quia scilicet diabolus predicit id quod ipse facturus est, mirum quod eis tal anno talem mortuum vel mortem illatum, aut procuratus sit; Deus enim eos qui consultunt demoneum, illi subiecti, illique in eos potestatem dat ad castigandum eorum a Deo apostasiem.

ET IN FUREO SUO CONFIRMABANT TORMENTIA SUA. — Ita Completnus et Romana legunt *av. av.* id est *ipsum*, hoc est *sua*. Aliqui tamen legunt *av. av.* id est *ejus*, scilicet Dei. Nominali id expli- canit *de demonibus*, qui ex desperatione acti in furem et rabiem contra Deum, et homines tamquam Dei imagines et peculia, eos tentant ad peccatum; ut secum perirahant in gehennam, itaque confirmant et augent tormenta sua, praesertim quia damnati in inferno rugunt instar canum, invicemque lacerant maledictis, quin et dentibus manibusque, q. d. Demones « in fure, » id est per inconvertibilem et obstinatum suum aversionem a Deo meritorum irre recuperabilem condemnari. Est enim in eis amens furor, ait S. Dionysius Carthusianus: « Nam sicut peccatum eorum est irremediabile, sic et tormentum interminabile, » ait Lyranus. Et, ut inquit Rabanus: « Demones confirmant tormenta sua, quia ipsi utero iudicio per nequitia propria, et humani generis seductione supplicia subiungunt eterna. » Quod accepsit cum grano salis. Nam demones omnem penam damnationis essentialiter meriti sunt et accepterunt per nequitiam propriam, puta per superbiam, quia Deo rebellaverunt. Quare penam hanc augere nequent per seductionem hominum, praesertim quia ipsi amplius non sunt in via, sed in termino, puta non sunt in statu merendi vel demerendi, sed in statu pro dementis patienti: per seductionem ergo huius-

communi consensu ad tentandum est. — **Hec ad vindictam** (Tigurina, supplicis causa) **CREATA SUNT : BESTIARUM DENTES, ET SCORES, ET SERPENTES, ET RHOMPHAE VINDICANS IN EXTERMINUM IMPIOS.** — Tigurina : *Ac gladius extitalem penam irrogans impis; alii : Et gladius ulcisens ad internectionem impios. Pro grande legit xxi, 27 cum Romanis Tigurina et alii. Jam Complutensis legunt xxviii, id est mare. Pro serpentibus legit xvi; jam legunt xxi; id est vipers. Alludit ad illud Mosis, Deut. xxxii, 23 : Congregabo super eos mala, et sagittas meas complebo in eis. Consumetur fame, et devorabunt eos aves morsu amarissimo : dentes bestiarum immittant in eos, cum furore trahentium super terram, atque serpentium. Foris vastabit eos gladius, et intus pavor.*

Primum genus vindicium Dei, fuere spiritus ad vindictam impiorum creati, vers. 33.

Secundum hic assignat, scilicet ignem, grandinem, famem et mortem. Nam ignis fuit sexta plaga Egypti ; Moses enim igneum cincos et camino ardenti acceptum propiciens in aereum, per sum producbat ulcerata in Egypti. Eredi ix, 8. Grandio fuit septima plaga Egypti, ibidem vers. 18. Fames fuit nona ; nam locusta immissee a Deo depastae omnes segeles et graminis, induerunt famam Egypti. Eredi cap. x, 4 et 5. Mors primogenitorum tam hominum quam animalium, fuit decima plaga Egypti. Eredi xi, 5. Eadem sepe aliis seculis impis immisit Deus, et etiam annis sepe immisit. Mors enim prematura hic intelligitur, vel pestis sive mortalitas.

*Tertium genus vindicium, sunt bestiae et ferae, puta leones, lupi, ursi, pardi, etc., item scorpiones, serpentes, et gladii hostiles, que omnia Deus immisit impio. Hebreis ob rebelliones, murmur, idolatriam, alia scelerum in deserto. Unde et ea communias illis fuerat Moses, Deuter. xxxii, verbi paulo ante citatis, et Ezechiel, cap. v, 17, et cap. xiv, 21, ubi hasco omnes plagas ad quatuor revocat : *Si quatuor, inquit, iudicia mea pessima, gladium, et famem, ac bestias malas, et pestilensem, immisero in Ierusalem, ut interficiam dea hominum et pecus.* Quocirca Syrus verit : *Ignis, et grande, et lapida mortis, omnia haec ad iudicium creata sunt : bestie, et scorpiones, et serpentes, gladius vindicta ad perdendum impios.**

*Porro hec flagella immisit Deus impios non tantum in hac vita, sed et eadem, vel illis similia, immisit damnatis in gehenna. Licit enim Lyranus et Dionysius censeant solum ignem esse formaliter in gehenna, qui virtutem habeat cruciandi eos, ut gladius, scorpions, serpentes, etc.; tamen alii probabilitate censem etiam alia ibi formaliter fore, quibus damnati crucientur, idque insinuat hic Siracides, *æque ac cap. vi, 19, ut ibidem ostendit. Idem confirming apparitiones damnatorum, revelations et visiones Sanctis exhibita, quas recenset Venerabilis Beda et alii.**

Favet B. Petrus Damianus, serm. De S. Niceto, cap. 1, num. 16.

36 et 36. IGNIS, GRANDO, FAMES, ET MORS, OMNIA

ubi de poenis inferni sic ait : *Ille est ignis, qui non succenditur; vermis, qui non moritur : frigus horrendum.* » Et inferius : *Ibi alternantia mala impios sine fine discrepunt.* Sequitur S. Thomas, in IV, dist. 50, Quæst. II, art. 3, quæstiuncula, ubi in corpore dicit damnatos non solum poenam ignis, sed et plures alias sentire. Et Patudanus ac Durandus ibidem affirmant non solum ignem, sed etiam omnia elementa foro instrumenta divinae justitiae ad torquentos damnatos. Sic et Bonaventura, in IV, dist. 44, part. II, Quæst. II, docet non solum ignem, sed et omnia elementa cruciare damnatos, ut injurias sui creatoris uliceantur, ac concludens ad 4, ait : *Unde ibi erit ignis ardens, et aqua congelans, et aeris inquietudo et perlungatio, et terra fector. Unde S. Gregorius : In inferno erit frigus imparabile, ignis inextinguibilis, fector intolerabilis.* » Hec S. Bonaventura. Ille docet Richardus in IV, dist. 44, art. 10, probatque ex Sapient. cap. vi, 24, et Job cap. xxv, 19 : *Ad nimum, inquit, calorem transcat ab ovis nivis, et usque ad inferos peccatum illius.* »

Denique Franciscus Suarez, tract. De Angelis, lib. VIII, cap. xii, num. 29 : *Sane, inquit, verisimilium est, quod D. Thomas supra in IV, dist. pos diem iudicii plura futura esse corpora in inferno, que crucient damnatos homines in eorum corporibus. Quia purgato hoc sublunari mundo per ignem conflagrationis, omnia illius excrementa et corpora putida, ac male olentia in locum inferni congregabuntur. Et fortasse ex speciali Dei ordinazione multa denuo fient, ut loci horrorem et fotorem augeantur. Et ita multa recensentur a Patribus citatis, presertim a Cyrillo Alexandrina in oratione De Exitu animarum. Semper tamen est differentia, quia pena ignis est quasi essentials inter poenas sensus; alias sunt accidentiales. Et ideo in tormento ignis non credo esse viceciditum aut cessationem aliquam, sed perpetuatum in eodem statu et intensione. In aliis autem erit fortasse aliqua mutatio pro locorum varietate, vel per aliam occasionem nobis ignota. An vero ibi futura sit nix vel aqua, et similia corpora igni contraria, magis incertum est propter repugniam, quanquam Deus facile possit omnia compонere si voluerit.*

37. IN MANDATIS EJUS EPULABUNTUR, ET SUPER TERRAM IN NECESSITATIBUS PREPARABUNTUR, ET IN TEMPORIBUS SUS NON PRETERIENT VERBUM. — Tria dicunt de plagijs iam recensitis. *Primum, quod in mandatis Dei, quibus Deus ea mitit ad peragendam vindictam impiorum, « epulabuntur, » grec. ἐπαλεύσονται, id est gaudebunt, exsultabunt : tum propriæ : nam serpentes, bestie, scorpii gaudent cum pascentur carnibus occisorum, quasi epulis sibi gratis et delicatis, uti gaudent vermes, lumbri, bupones, cum pinguis carnes hominum, qui in vita gula et luxuria vacaverunt, depascuntur : tum metaphorice, quia omnia animalia omnesque plaga, quasi creature Dei, naturali appetitu quasi delectantur et gaudent, perinde ac si laute epularentur, quod obsequuntur creatoris sui voluntati et vindictæ. Sic sepe alibi per prosopopiam gaudium tribuitur rebus inanimis vel irrationalibus. Secundum, quod « in*

neccesitatem a Deo « preparetur : » ut scilicet cum necesse fuerit eis ut ad uicecendum sceleris, illio ad parata sint, seque quasi huius Deo dicitur sicut. Ita pessi stitit se Deo ad pulniendum David, quod contra Dei voluntatem numerasset populum, I Paral. xxi. Et mors stitit Deo ad occidendum Philisteos, quod arcum Dei detinente; et Bethsanitas, quod eam intuiri essent, I Reg. cap. v. 19. Pro *in necessitatem* legitum Romanis 15. 12; jam Complutensia legit 15. 12, id est in manus, ut scilicet Deo ad manum. Huius pro *in mandatis* cum Romanis legit 15. 12, jam Complutensia legit 15. 12, id est in ortu.

Tertium, quod statu tempore iussa Dei exequunt adamassim, nec latum unguem ab iis recedunt, sed precise et justificat ea operae perficiunt. Hornium, etiam iudicium et principium, iussa sepe detrectant milites, lictores, fere, gladii, ut cum olim tyranni in B. Theactem et Marlyres immittentes leones, tigrides, serpentes, qui Martyrum pedes venerantur solubantur et linabant. At Dei iussa efficacia nullus est qui detrectet, aut detrectare valent. Unde Tigurina verit: *Gaudenter imperio ejus, et accinctum in terra ubi opus est, nec iussa temporibus suis pretererunt;* alii: *Præcepto ejus latentur, et in terra ad necessarios usus preparantur, et suis temporibus non transgrediuntur sermonem;* Syrus: *In tempore quo præcipit eis latentur, et in omnibus diebus suis non resistunt verbo ejus, quia ab initio creata sunt.*

38. PROPTERA AB INITIO CONFIRMATUS SUM, ET CONSILIATI SUM, ET COGITAVI, ET SCRIPTA DIMISI. — Quia, inquit, sic se res habet, ut dixi, nempe quod omnia opera ejus summa sunt potestie et benignitas erga bonos, justitiae et severitas erga malos; ideo « ab initio » atque iam pridem et firmiter apud me ita esse statui, et meditata mente ita esse cognovi, ideoque reliqui scriptae, que modo dixi, verba; que et repto, ut que maxime inculcat essa velim, et que summum dictorum continent; nempe quod omnia opera Domini sint bona, etc. Pro diuibus illis, consiliatus sum et cogitavi, unum est verbum dico, *...nisi jam aliquipies vertit consilari pro mediari et cognoscere.* Pro scripta dimisi, gracie est *τραχὴ ἀγνῶση*, hoc est, in scriptura reliqui, scilicet quod sequitur, et precedens carminis fuit principium, inquit Jansemus. Unde Graeca habent: *Proptera ab initio firmatus sum, et meditatus sum, vel cogitavi, et in scriptura reliqui.* Tigurina: *Quapropter confirmatus jam inde ab initio, meditatus sum haec, scriptisque mandavi.*

39. OMNIA OPERA DOMINI BONA, ET OMNE OPUS HORA SUA SUBMINISTRANT. — Haec legendum cum Romanis, non subministravit, q. d. Omnia opera Dei sunt bona, quia ipse quodlibet opus necessarium vel utile subministrat, et exhibet in suo tempore et hora, cum scilicet est opportunitum, resque ipsa exigit. Unde Graeca habent: *Omnia opera Domini*

bona, et omnem usum in tempore suo præbant; Tigurina: *Opera Domini bona sunt omnia, ipsaque suo tempore subministrat quicumque postulat necessitas; ali: Et quicumque necessaria suo tempore suppeditabit.* Ut, v. g. Esto Deus ad tempus differt pluviam, hominesque imperiti conseant eam nimis diu differri; tamen suo tempore, quod ipsa in sua sapientia videt esse apissimum, si non huic vel illi loco, certe toti universo juxta aeternas providentias sue rationes et dispositiones, eamdem exhibet.

40. NON EST DICERE: HOC ILLO NEQUIS EST: OMNIA ENIM IN TEMPORE SUO COMPROBABUNTUR, — q. d. Deus nibil fecit nequam, id est malum et reprehensibile, sed omnia bona et laudabilia. Quare non licet dicere: *Hoc illo pejus est, cum omnia sint bona;* ac licet id hominibus rufibus vel cypri non videatur, tamen « suo tempore » illa « comprobabuntur, » scilicet non esse nequam et mala, sed bona et utilia, v. g. quod prius affliguntur, impii prosperanter, dantes et extantur, videat hominibus malum; et in die iudicii Deus ostendet optimae se id fecisse, optimaque ad id faciendum rationes habuisse. Unde Tigurina verit: *Non est dicere: Hoc illo pejus est, nam omnia suo tempore laudem inveniunt.* Nemo ergo dicat: *Nostra tempora pejora sunt prioribus, quia miseria ob bella, famem, pestem, etc. Deus siquidem suo tempore ostendet omnia fuisse optima et probatissima, optimaque per suas estates, dies et horas a se dispositas.* Praedictae Boetius, lib. IV. *De Consol.*: *Sola, inquit, est divina vis, cui omnia quoque bona sunt, cum eis competenter utendo alicuius boni elicit effectum.* Ordo enim quidam cuncta complectitur; ut quod ab assignata ordinis ratione discesserit, hoc idem loet in aliud, tamen in ordinem relabatur; ne quid in regno providentiae licet temeritati.

41. ET NUNC IN OMNI (id est toto: ponitur totum universale pro toto integro, per metonymiam) CORDE ET ORE COLLAUDATE, ET BENEDIC NOME DOMINI. — Et idem est quod *igitur, q. d. Igitur nunc auditus tot encomis Dei, ac divina sapientia, benignitas et justitiae, tot corde, toto scilicet animi affectu et spiritu, indeque toto ore collaudate et celebrate nomen Domini, hoc est ipsum Domum sapientissimum, optimam, justissimum, etc.* Haec Tigurina. Ipse enim est absolutus hunc renomque omnium Dominus, immo Rex regum et Dominus dominantium. Unde S. Bernardus in *Sententiis:* « Ecce, ait, in Januus est qui fecit celum et terram; etiam creator tuus es, in creatura; tu servus, illa dominus; ille figuris, tu figuramentum. Totum ergo quod es, illi debes, a quo totum habes, illi precipe Domino, qui te et fecit et beneficet tibi, qui tibi ministrat siderum cursus, aeris temperiem, secunditudinem terre, fructum ubertatem, etc. Porro Syrus totum hunc locum et vers. 38 huicunque sic reddit: *Intelligite, filii hominum, quia in scriptura scripta sunt omnia ha-*

et omnia opera ejus bona, et universa pro tempore suo creata sunt, et non est quis dicat, quia haec melius et in instanti temporis eorum confirmantur. Itaque est illo; quia omnia collecta sunt in thesauris ejus.

CAPUT QUADRAGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describit grave jugum et strumarum hujus vita ex peccato ortum. Secundo, vers. 19, per varias et elegantes gradationes docet, quo altis sunt potiora et prehendenda. Tertio, vers. 29, agit de fugienda inopia.

1. Occupatio magna creata est omnibus hominibus, et jugum grave super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulture, in matrem omnium. 2. Cognitiones eorum, et timores cordis, ad inventio expectationis, et dies finitionis: 3. a residente super sedem gloriosam, usque ad humiliatum in terra et cinere: 4. ab eo qui uitur hyacintho, et portat coronam, usque ad eum qui operitur lino crudo: furor, zelus, tumultus, fluctuatio, et timor mortis, iracundia perseverans, et contentio, 5. et in tempore refectorialis in cubili somnus immutat scientiam ejus. 6. Modicum tanquam nihil in requie, et ab eo in somnis, quasi in die respectus. 7. Conturbatus est in visu cordis sui, tanquam qui evaserit in die belli. In tempore salutis sua exsurrexit, et admirans ad nullum timorem: 8. cum omni carne, ab homine usque ad pecus, et super peccatores septuplam. 9. Ad haec mers, sanguis, contentio, et rhombphaea, oppressiones, fames, et contritio, et flagella: 10. super iniquos creata sunt haec omnia, et propter illos factus est cataclysmus. 11. Omnia, quae de terra sunt, in terram convertentur, et omnes aqua in mare revertentur. 12. Omne munus et iniquitas delebitur, et fides in saculum stabit. 13. Substantias injustorum sicut fluvius siccabuntur, et sicut tonitruum magnum in pluvia personabunt. 14. In aperiendo manus suas letabitur: sic prevaricatores in consummatione tabescunt. 15. Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos, et radices immundae super cacumen petrae sonant. 16. Super omnium aquam viriditas, et ad oram fluminis ante omnem fenum evelletur. 17. Gratia sicut paradisus in benedictionibus, et misericordia in saeculum permanet. 18. Vita sibi sufficientis operarii condulcabitur, et in ea invenies thesaurum. 19. Fili, et edificatio civitatis confirmabit nomen, et super haec mulier immaculata computabitur. 20. Vinum et musica letificant cor: et super utraque dilectio sapientia. 21. Tibia et psalterium suavem faciunt melodiam, et super utraque lingua suavis. 22. Gratiam et speciem desiderabit oculus tuus, et super haec virides sationes. 23. Amicus et sodalis in tempore convenientes, et super utrasque mulier cum viro. 24. Fratres in adjutorium in tempore tribulationis, et super eos misericordia liberabit. 25. Aurum et argentum est constitutio pedum: et super utrumque consilium ben placitum. 26. Facultates et virtutes exaltant cor, et super haec timor Domini. 27. Non est in timore Domini minoratio, et non est in eo inquirere adjutorium. 28. Timor Domini sicut paradisus benedictionis, et super omnem gloriam operuerunt illum. 29. Fili, in tempore vite tuae ne indiges: molius est enim mori, quam indigere. 30. Vir respiciens in mensam alienam, non est vita ejus in cogitatione victimus: alit enim animam suam cibis alienis. 31. Vir autem disciplinatus et eruditus custodiet se. 32. In ore imprudentis conducitur inopia, et in ventre ejus ignis ardebit.

PRIMA PARS CAPITIS.

4. OCCUPATIO MAGNA CREATÆ EST OMNIBUS HOMINIBUS, USQUE IN DIEM SEPULTURE, ET JUGUM GRAVE SUPER FILIOS ADAM, A DIE EXI-

TUS DE VENTRE MATRIS EORUM, USQUE IN DIEM SEPULTURE, IN MATREM OMNIVM, — scilicet dum orimus,